

5.

Latviešu
**VALODAS
KULTŪRAS**
jautājumi

1969

LATVIJAS PSR 2URNĀLISTU SAVIENĪBAS
VALODAS KULTŪRAS SEKCIIJA
LATVIJAS PSR ZA VALODAS UN LITERATŪRAS INSTITŪTA
VALODAS KULTŪRAS GRUPA

LATVIEŠU VALODAS KULTŪRAS JAUTĀJUMI

(Rakstu krājums)

5. laidiens

IZDEVNIECIBA «LIESMA»
RIGĀ 1969

Bez npielīgti iemesla vietas nevajadzētu pārdēvēt. Semantiski nepatīkamā satura dēļ derētu varbūt pārdēvēt *Jaunmokas* un *Vecmokas* (Tukuma r.), *Mēri* (Valkas r.).

Nobeigumā jāpiebilst gan, ka vietu nosaukumus, kas apzīmē sakaru nodojas un stacijas, labot vai mainīt ir ļoti sarežģīti, tāpēc ka tie ietilpst visas Padomju Savienības sarakstos un to maiņa var radīt traucējumus visā sakaru sistēmā. Zināmas grūtības vietvārdu maiņā ir arī ar ciema padomju un citu iestāžu nosaukumiem, kas ir īpaši apstiprināti. Tādēļ jāvēlas, lai drīzāk tiktu īstenots 1967. gada PSRS ziemeļrietumu zonas toponīmikas konferences lēmums par toponīmikas komisiju dibināšanu Latvijā un pārējās Baltijas republikās. Latvijas PSR Toponīmikas komisija tad noskaidrotu mūsu vietvārdu pareizās formas, būtu palīdzīga praktiskas vietvārdu vārdnīcas sastādīšanā, kā arī sniegtu autoritatīvus ierosinājumus visos ar vietu nosaukumu precizēšanu un varbūtēju pārdēvēšanu saistītos jautājumos.

A. FELDHONS

SENGRIEKU IPĀŠVĀRDU UN TO ATVASINĀJUMU LATVISKO FORMU VEIDOŠANAS MORFOLOGISKIE PAMATI

Pamatprincipi

Morfologiskajā ziņā sengrieķu īpašvārdu latvisko formu veidošanas pamatā ir princips, ka latviskā lokāmā galotne pievienojama grieķu vārda celmam. Taču sengrieķu valodas fonētisko īpatnību dēļ tas nominatīvā ne vienmēr skaidri saskatāms. Celms vislabāk konstatējams, atmetot ģenitīva galotni.

Piemēri:

gr. Polydámās, ģen. Polydámantos. Atmetot 3. deklinācijas ģenitīva galotni -os, konstatējam celmu Polydámant-. Pievienojot tam latvisko vīriešu dzimtes galotni -s, iegūstam nominatīva formu *Polidamants*;

gr. Eleusís, ģen. Eleu'sínos. Atmetot 3. deklinācijas ģenitīva galotni -os, dabūjam celmu Eleusín-. Tādējādi latviskā nominatīva forma ir *Eleisīna*.

Tomēr šo principu pilnīgi konsekventi ievērot nav iespējams. Ir īpašvārdū grupas, kam celmu konstatēt var tikai nosacīti.

Tā, piemēram, gr. originālformas «Sōkrátēs» ģenitīvs ir «Sōkrátūs». Tā kā izskanā -ūs celma e ir saplūdis ar 3. deklinācijas ģenitīva galotnes (-os) o, veidojot skaņu [u:], kā celms uztverams vairs tikai Sōkrat-. Tas arī ir pamatā latviskajai formai *Sokrats*.

No sengrieķu īpašvārdū latvisko formu darināšanas pamatprincipa ir arī citas atkāpes, kas skar gan veselās īpašvārdū grupas, gan atsevišķus īpašvārdus. Šīs atkāpes īsi iztirzātas šā raksta nodalijumā «Atsevišķu īpašvārdu un to grupu latvisko atdarinājumu īpatnības», par pamatu nēmot sengrieķu lietvārdū deklinācijas grupu iedalījumu.

Ja sengrieķu īpašvārda celms beidzas ar patskani, tad latviskajā formā galotnes priekšā iespraužams j:

<i>Mesēnija</i>	—	Messēnīā, -ās, celms	<i>Messēni-</i>
<i>Leikonoja</i>	—	Leukonóē, -ēs,	<i>Leukono-</i>
<i>Botrija</i>	—	Bótrys, -os,	<i>Botry-</i>
<i>Aristejs</i>	—	Aristéās, -ū,	<i>Ariste-</i>
<i>Tindarejs</i>	—	Tyndáreos, -ū,	<i>Tyndare-</i>
<i>Minojs</i>	—	'Mīnōs, -ōos,	<i>Mīnō-</i>
<i>Ahillejs</i>	—	Ahil'leus, -eōs,	<i>Ahille-</i>

Ja sengrieķu īpašvārda celms beidzas ar divskani *ai*, *ei* vai *oi*, tas latviskās galotnes priekšā pārvēršas attiecīgi par *aj*, *ej*, *oj*:

<i>Maja</i>	— 'Maiā, -ās
<i>Alkajs</i>	— Al'kaios, -ū
<i>Haironeja</i>	— Chai'rōneia, -ās
<i>Augejs</i>	— Au'geiās, -ū
<i>Eiboja</i>	— 'Euboia, -ās

Atsevišķu īpašvārdu un to grupu latvisko atdarinājumu īpatnības

I deklinācijas īpašvārdi

Sengrieķu I deklinācijas sieviešu dzimtes īpašvārdiem ir izskaņa *a* (*ā*) vai *ē*. Tā kā latviešu valodā iespējams šo dažādību atveidojumos saglabāt, būtu nepareizi no šīs iespējas atteikties, visiem atdarinājumiem piešķirat galotni *-a*, kā savā laikā tika ierosināts.

Tādējādi visiem I deklinācijas sieviešu dzimtes īpašvārdiem ar nominatīva galotni *-a* vai *-ā* atdarinājumā ir galotne *-a* (*-ja*) neatkarīgi no tā, vai oriģinālam ģenitīvā ir galotne *-ās* vai *-ēs*:

<i>Kassandra</i>	— Kassándrā, -ās
<i>Nausikaja</i>	— Nausikáā, -ās
<i>Aigina</i>	— 'Aigīna, -ēs
<i>Ifianasa</i>	— Iphiánassa, -ēs

Turpretim īpašvārdiem, kam nominatīva galotne ir *-ē* un celms beidzas ar līdzskani, atdarinājumā ir galotne *-e*:

<i>Hēbe</i>	— 'Hēbē, -ēs
<i>Afrodite</i>	— Aphro'dītē, -ēs
<i>Andromache</i>	— Andromáchē, -ēs
<i>Kirke</i>	— Kírkē, -ēs
<i>Auge</i>	— 'Augē, -ēs

Sieviešu dzimtes īpašvārdiem, kam nominatīva galotne ir *-e* un celms beidzas ar patskani, atdarinājumā ir izskaņa *-ja*:

<i>Leikonoja</i>	— Leukonóē, -ēs
<i>Danaja</i>	— Danáē, -ēs

Ipašvārdiem ar celma izskaņu *-au* un *-eu* atdarinājumā ir celma izskaņa *-av*, resp., *-ev*:

<i>Agave</i>	— Agau'ē, -ēs
<i>Alevs</i>	— A'leuās, -ā

Nav pamata 1. deklinācijas vīriešu dzimtes īpašvārdus ar izskaņu *-ās* (ģen. *-ā*) latviski atveidot ar nominatīvo galotni *a*, kā iesaka E. Felsbergs.¹

Tādējādi izcilā tēlnieka, Halikarnasas Mauzoleja raditāja vārds latviski ir *Skops* [ar īso o!] — Skópās, -ā. Citi piemēri: *Hils* — Hýlās, -ā, *Antejs* — Antéās, -ā.

II deklinācijas īpašvārdi

Salikteņiem ar otro komponentu *-nūs* (radies no *-noos*) un *-thūs* (no *-thoos*) latviskā izskaņa ir *-nojs*, resp., *-tojs*:

<i>Alkinojs</i>	— Alkínūs, -ū vai Alkínoos, -ū
<i>Alkatojs</i>	— Alkátūs, -ū vai Alkáthoos, -ū

¹ E. Felsberg s. Grieķu īpašvārdu pareizrakstība latviešu valodā. Latvijas universitātes izdevums, 1922.

Nekārtni darināts atveidojums ir kalna nosaukums *Atons* [ō] — 'Athōs, -ō, kas radies, latvisko galotni pievienojot joniskajai akuzatīva formai 'Athōn.

Salu nosaukumi *Kosa* [ō] — Kōs (ģen. Kō) un *Keosa* [ō] — Kéōs (ģen. Kéō), kā arī pilsētas nosaukums *Teosa* [ō] — Téōs (ģen. Téō) ir darināti, latvisko nominatīva galotni pievienojot gr. nominatīva formai.

III deklinācijas īpašvārdi

Kā atkāpes no atveidojumu pamatprincipa vispirms minami gadījumi, kur latvisko nominatīva galotni pievieno oriģināla nominatīva formai:

<i>Sfinksa</i>	— Sphinx, -gos
<i>Stiksa</i>	— Styx, -gos
<i>Ēosa</i>	— Héōs (ģen. Héō) vai episkā forma Ē'ōs (ģen. Ē'ūs).

Forma *Zeus* darināta no gr. Zeus nominatīva celma Zeu- (sal. celma izskaņas *-eu* pārvēršanos par *-ev* iepriekš minētajā formā *Alevs*).

Ipašvārdiem ar izskaņu *-ō* (ģen. *-ūs*) latviskos atdarinājumus iespējams veidot divējādi — vai nu ar izskaņu *o[ō]*, pieslienoties oriģināla nominatīva formai, vai arī ar izskaņu *-oja*, pamatojoties uz celma izskaņu *-o*, kas ģenitīvā saplūst ar galotnes *o*, izveidojot *ū*. Jāuzsver, ka latvisko atdarinājumu varianti pēc vajadzības ērti izmantojami atdzejojumos:

<i>Sapfo</i> [ō] vai <i>Sapfoja</i>	— Sap'phō, -ūs
<i>Kalipso</i> [ō] vai <i>Kalipsoja</i>	— Kalyp'sō, -ūs

Pilsētu nosaukumiem ar gr. izskaņu *-os* (ģen. *-ūs* vai *-eos*) latviskā atdarinājuma galotni *-a* pievieno gr. nominatīva formai (tā saskan ar nominatīva celmu):

Argosa — 'Argos, *-ūs* vai *-eos*
Helosa — Hélos, *-ūs* vai *-eos*

Ipaši jāatzīmē īpašvārdi ar oriģināla izskaņu *-is* (ģen. *-ios*). Vīriešu dzimtes īpašvārdiem latviskajā atdarinājumā ir izskaņa *-ijs*:

Sirijs — 'Síris, *-ios*
Ligdamijs — Lýgdamis, *-ios*

Latvisko atveidojumu darināšana šais gadījumos pilnīgi atbilst pamatprincipam, un tie šeit minēti tikai sakarā ar nepieņemamo E. Felsberga ieteikumu latviski lietot formas «*Síris*», ģen. «*Sírja*», «*Lygdamis*», ģen. «*Lygdamja*».

Ārī sieviešu dzimtes īpašvārdi ar izskaņu *-is* (ģen. *-ios*) un *-ys* (ģen. *-yos*) darināmi kārtņi:

Paprēmija — Páprēmis, *-ios*
Botrija — Bótrys, *-yos*

Taču šī īpašvārdu grupa atdarinājumu ziņā šķirama no īpašvārdiem ar tādu pašu nominatīva izskaņu *-is*, bet ģenitīva izskaņu *-eōs*. Pie šīs grupas pieder arī bieži sastopamie salikteņi ar otro komponentu *-polis*. Šo īpašvārdu atveidojumi izskaņas ziņā pilnīgi saskan ar ģenitīva formas tīro celmu:

Amfipole — Amphípolis, *-eōs* (ģen. celms *-pole-*)
Palaiskēpse — Pa'laiskēpsis, *-eōs*
Steiris — 'Steiris, *-eōs*

Sengrieķu īpašvārdu raksturīgāko elementu rakstība

Tālāk dotais sengrieķu īpašvārdu elementu pārskats, kurā ietilpst gan visbiežāk sastopamie salikteņu pirmie komponenti, gan izskāņas (to skaitā arī salikteņu otrie komponenti) līdz ar to etimoloģijas skaidrojumiem, dos interesentiem iespēju ne vien orientēties šo elementu rakstībā, bet arī gūt priekšstatu par attiecīgo īpašvārdu nozīmi.

Attiecībā uz rakstību vispirms jāatgādina, ka arī īpašvārdu celmos parasti saglabājams tikai viens garums, kaut arī oriģinālā to būtu vairāk, piemēram, *Hēgesips* — gr. Hē'gēsippos. Taču salikteņos, tāpat kā aizgūtajos sugars vārdos (piem., *sociāldemokrāts*), pieļaujami divi garumi, ja katram no abiem komponentiem ir sava garums, piemēram, *Nikomēds* — gr. Niko'mēdēs, *Timalājs* — gr. Tímólāos.

Ieteikums atdarinājumos garināt patskani izskāņas *-ids*, *-ida* un *-āds*, *-āda* ir apzināta atkāpe no oriģināl-formām, kur attiecīgie patskaņi ir īsi. Šī atkāpe izriet no vēlēšanās vienveidot šo izskāņu rakstību īpašvārdos un sugars vārdos, kuru garumu var uzskatīt par stabili ieviesušos.

Grūti normējama ir izskāņu *-ons*, *-ona* izruna, jo šo izskāņu patskanis oriģinālā var būt gan īss, gan gārš. Tā kā latviskajos atveidojumos *o* kvantitatīvi apzīmēt nav iespējams, ir lietderīgi šo izskāņu patskaņa kvantitatīves izrunu vienveidot, *o* visos gadījumos izrunājot gari.

Vienkāršības dēļ oriģināla īso *i* ieteicams garināt izskāņa *-ine*, pielīdzinot šo garumu izskāņu *-ins* un *-īna* garajam *i*.

A. Salikteņu pirmie komponenti

- Agat-* (agathós «labs»): *Agatokls*
Agora- (agorá «tautas sapulce»): *Agorakrits*
Aleks- (aléxō «atvairu»): *Aleksandrs*
Anaks- (ánax «valdnieks»): *Anaksimens*
Andro- (a'nér, ģen. andrós, «vīrietis»): *Androniks*
Arhe-, Arhi- (árchomai «valdu»): *Arhelājs, Arhilohs*
Arist- (árastos «labākais, drošsirdīgākais»): *Aristofans*
Asti- (ásty «pilsēta»): *Astianakts*
Bū- (būs «vērsis, govs»): *Būportms*
Būl- (bū'lē «padome»): *Būlagors*
Damas- (damáō «savaldu»): *Damasips*
Dāmo- ('dāmos [doriskā forma]= 'dēmos): *Dāmoksens*
Dēmo- ('dēmos «tauta»): *Dēmostens*
Dia- (diá — prievārds ar dažādām nozīmēm): *Diafans*
Dikaio- (díkaios «taisnīgs»): *Dikaiarhs*
Dio- (Diós «Zeva»): *Diokleids*
Ei- (eu «labi»): *Eibūls*
Eiri- (eurýs «plašs»): *Eirimahs*
Epi- (epí — prievārds ar dažādām nozīmēm): *Epikūrs*
Fan- ('phainō «rādu»; 'phainomai «parādos»): *Fanagors*
Fere- (phérō «nesu»): *Ferekids*
Fil- (philéō «mīlu»): *Filadelfs*
Fil- (phý'lē «fila»): *Filarhs*
Hari- (cháris «skaistums, gods»): *Harikls*
Hris- (chrýsós «zelts»): *Hrisips*
Hēge- (hēgéomai «vadu»): *Hēgesips*
Herm- (Her'mēs «Hermejs»): *Hermotims*
Hēr- ('Hērā «Hēra»): *Hērakls*
Hiero- (hierós «svēts»): *Hierons [ō, 3 zilbes]*

- Hip-, Hipo-* (hippos «zirgs»): *Hiparhs, Hipokrats*
- Ifi-* ('íphi «drošīrdīgi»): *Ifikls*
- Kallī-* (kállos «skaistums»): *Kallimahs*
- Kle-, Kleo-* (kléos «slava»): *Kleandrs, Kleopatra*
- Ksant-* (xanthós «gaišmatains, zeltaini dzeltens»):
Ksantipe
- Kseno-* (xénos «svešinieks, viesis, viesturis»): *Ksenofonts [ō]*
- Ktēsi-* (ktáomai «iegūstu, pārvaldu»): *Ktēsips*
- Lāo-* (lāós «tauta»): *Lāodamants*
- Leik-* (leukós «gaišs, balts»): *Leikips*
- Leo-* (leōs [joniskā un atiskā forma]=lāós): *Leotihids*
- Leonto-* (léon «lauva»): *Leontopole*
- Lik-* (lýkos «vilks»): *Likofrons [-frōns]*
- Lis-, Lisi-* ('lýō «atraisu, atbrīvoju»): *Lisandrs, Lisisstrate*
- Mega-* (mégas «liels»): *Megakls*
- Melan-* (mélās «melns»): *Melanips*
- Mnēs-, Mnēsi-* (mim'nēskomai «atceros»): *Mnēsarhs, Mnēsilohs*
- Nau-, Nausi-* (naus «kugis»): *Naukrats, Nausikls*
- Nik-* (níkáō «uzvaru»): *Nikandrs*
- Pam-, Pan-* (pān «viss»): *Pamfils, Pandora [ō]*
- Parten-* (párthenos «jaunava»): *Partenope*
- Poli-* (polýs «daudz»): *Polignots [ō]*
- Prāks-* ('prāxis «darbs, veikums»): *Prāksitels*
- Prot- [ō]* ('prōtos «pirmais»): *Protagors [Prōt-]*
- So- [ō]* (sōs «vesels»): *Sokrats [ō]*
- Sofo-* (sophós «gudrs»): *Sofokls*
- Sofro- [sō-]* ('sóphrōn «saprātīgs»): *Sofronisks [Sō-]*
- Stene-* (sthénos «spēks»): *Stenelājs*
- Stēsi-* (hístēmi, hístamai «nostādu, stāvu»): *Stēsihors*

Strat- (stra'teuō «karuju»; stratós «karaspēks») ·
Stratokls

Te-, Tea-, Teo- (the'ā «dieve»; theós «dievs») : *Teaitēts.*
Teagens, Teokrits

Tim- (tīmāō «cienīju, godāju») : *Timokls*
Zēno- (Zeus «Zevs») : *Zēnodots*

B. Izskanās (to skaitā salikteņu
otrie komponenti)

-āda: *Leikāda*

-āds: *Miltiāds*

-aja: *Danaja*

-ajs (gr. izskanā -aios, -aos) : *Alkajs, Kranajs*

-ājs (gr. izskanā -āos) : *Amfiarājs*

-als: *Eirials*

-āons: *Likāons*

-arhs (árchomai «valdu») : *Filarhs*

-ats: *Aliats*

-bats ('bainō «eju») : *Eiribats*

-bijs (bīos «dzīvība, dzīve») : *Zēnobījs*

-būls (bū'lē «griba, padoms») : *Aristobūls*

-dams (damāō «savaldu») : *Hipodams*

-dāms ('dāmos [doriskā forma] = 'dēmos) : *Arhidāms*

-dēms ('dēmos «tauta») : *Filodēms*

-dots ('didōmi «dodu»; dotós «dotaits») : *Hērodots*

-dors [ō] ('dōron «dāvana») : *Teodors [dōrs]*

-eja: *Galateja*

-ejs: *Odisejs*

-ēnors (ēnorēē «drošsirdība») : *Agapēnors*

-ets: *Alkets*

-ēts: *Teaitēts*

- fans ('phainō «rādu»; 'phainomai «rādos»): *Aristofans*
- fēms ('phēmē «slava»): *Polifēms*
- fils (phílos «draugs»): *Teofils*
- fōnts [ō] (phō'nē «balss, runa»): *Ksenofonts* [ō]
- gens (gīgnomai «dzimstu»; génos «ciltis»): *Teogens*
- ida: *Artemida*
- ids: *Adonids*
- ija: *Artemisija*
- ijs: *Artemisijs*
- ina: *Eleisina*
- ine: *Elfrosine*
- ins: *Kratīns*
- ips (híppos «zirgs»): *Filips*
- its (bet -krits!): *Arhīts*
- kids (kýdos «slava»): *Ferekids*
- kleids (kléos «slava»): *Diokleids*
- kls (kléos «slava»): *Sofokls*
- krats (krátos «spēks»): *Hipokrats*
- krits ('krīnō «izraugos, vērtēju»): *Teokrits*
- ksens (xénos «svešinieks, viesis, viesturis»): *Filok-sens*
- ktēts (ktáomai «iegūstu, pārvaldu»): *Filoktēts*
- lājs (lāós «tauta»): *Arhelājs*
- mahs (máchomai «cīnos»): *Nikomahs*
- mēds ('mēdomai «domāju, rūpējos»): *Arhimēds*
- mens (ménos «spēks»): *Alkimens*
- nēsa ('nēsos «sala»): *Peloponēsa*
- nike (níkāō «uzvaru»): *Ferenike*
- niks (níkāō «uzvaru»): *Stratoniks*
- noja (nóos «saprāts»): *Arsinoja*
- nojs (nóos «saprāts»): *Alkinojs*
- ona [ō]: *Maratona* [ō]

- one [ō]: *Elektrione* [ō]
- onims (ónyma, ónoma «vārds»): *Kleonims*
- ons [ō]: *Alkmaions* [ō]
- ors (bet -dors [ō]!): *Agapēnors*
- pole (pólis «pilsēta»): *Amfipole*
- stens (sthénos «spēks»): *Dēmostens*
- strats (stra'teuō «karoju»; stratós «karaspēks»): *Filostrats*
- tels (teléō «izpildu, izdaru»): *Prāksitels*
- tīma (tīmāō «godāju, cienīju»): *Diotīma*
- tīms (tīmāō «godāju, cienīju»): *Filotīms*
- ūnta: *Selinūnta*

Geogrāfisko nosaukumu dzimte

Sengrieķu ģeogrāfisko nosaukumu latviskajiem atdarinājumiem parasti ir tā dzimte, kas raksturīga attiecīgajai ģeogrāfisko nosaukumu grupai (upēm, kalniem, ezeriem utt.) latviešu valodā, neatkarīgi no tā, kādas dzimtes šie nosaukumi ir sengrieķu valodā.

Tātad zemju, pilsētu, salu un upju nosaukumi ir sieviešu dzimtē, kalni un ezeri — vīriešu dzimtē.

Latviešu valodā pilsētu nosaukumi daudzskaitlinieki var būt gan sieviešu, gan vīriešu dzimtes vārdi. Kaut arī pārsvarā ir vīriešu dzimtes formas, sengrieķu pilsētu nosaukumu atdarinājumos ieteicams neatkarīgi no oriģināla dzimtes dot priekšroku sieviešu dzimtes formām, kas sastopamas visplašāk pazīstamajos nosaukumos, piemēram, *Atēnas* — A'thēnai, *Tēbas* — 'Thēbai, *Mikēnas* — My'kēnai, *Platajas* — Platai'ai.

Tādējādi, piemēram, vīriešu dzimtes daudzskaitlinieki 'Thūrīoi, Leon'tīnoi un nekatras dzimtes daudzskaitli-

nieki 'Abdēra, -ōn, 'Leuktra, -ōn, latviskajos atveidojumos ir *Tūrijas*, *Leontinas*, *Abdēras*, *Leiktras*. Izņēmums ir *Delfi* (gr. Del'phoi), kas ieviesies vīriešu dzimtes formā.

Ja sengrieķu īpašvārds reizē ir upes nosaukums un šīs upes dieva vārds (upju nosaukumi grieķu valodā ir vīriešu dzimtes vārdi), darināmas divas formas — sieviešu dzimtes upes nosaukums un vīriešu dzimtes upes dieva vārds, piemēram, gr. Skámandros, -ū, — latv. *Skamandra* (upe) un *Skamandrs* (dievs).

Arī citos gadījumos viens un tas pats sengrieķu ģeogrāfiskais nosaukums, kas apzīmē dažādas ģeogrāfiskas kategorijas, latviski var būt dažādās dzimtēs. Tā, piemēram, gr. Erýmanthos atdarinājumā ir gan *Erimants* (kalns), gan *Erimanta* (upe).

Tautu, cilšu, pilsētu un salu iedzīvotāju nosaukumi

Zemju, apgabalu, novadu, salu un pilsētu iedzīvotāju latviskos nosaukumus parasti darina ar izskāpu *-ietis* (*-iete*) no attiecīgajiem ģeogrāfiskajiem nosaukumiem:

<i>frīģietis</i>	— <i>Frīģija</i>
<i>aitolietis</i> [ō]	— <i>Aitolija</i> [ō]
<i>korintietis</i>	— <i>Korinta</i>
<i>lesbietis</i>	— <i>Lesba</i>

Atsevišķos gadījumos līdzās nosaukumiem ar izskāpu *-ietis* lietojamas arī tieši no atbilstošā grieķu īpašvārda celma atvasinātās formas ar galotni *-s*. Šīs īsākās formas ērti lietojamas atdzejojumos:

trojetis [ō], *trojs* [ō] — Trōs, gen. Trōós
aitolietis [ō], *aitols* [ō] — Aitōlós, -ū

Cilšu un tautu piederīgo nosaukumus, kas nav saistīti ar attiecīgā apgabala apzīmējumu, parasti atvasina no sengrieķu nosaukuma celma ar galotni -s:

bebriks — Bébryx, -ykos
faiāks — Phaiāx, -ākos

Senie grieķi nereti vienāda vārda personu atšķiršanai norādīja to dzimteni. Latviski ieteicams personvārdiem pievienot attiecīgās pilsētas iedzīvotāja apzīmējumu, piemēram, *Zēnodots Efesietis*, *Aristarhs Samotrākietis*, *Apollonijs Rodietis*. Iespējams arī personvārda priekšā minēt attiecīgo vietvārdu ģenitīvā, piemēram, *Efeses Zēnodots*, *Samotrākes Aristarhs*, *Rodas Apollonijs*. Nav ieteicami tādi apzīmējumi kā «Apollonijs no Rodas».

R. REMASS

SPĀNU VALODAS IPAŠVĀRDU PAREIZRAKSTĪBAS NORMAS UN PRAKSI SALIDZINOT

Priekš nepilniem desmit gadiem Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūts sāka izdot «Norādījumus par citvalodu īpašvārdu pareizrakstību un pareizrunu latviešu literārajā valodā». Lielākā daļa no šajos norādījumos dotajiem ieteikumiem ir pieņemami, un tos savā ikdienas darbā arī ievēro visi, kam jāsaskaras ar citvalodu īpašvārdu pareizrakstības problēmām. Tā šie bilēteni, kuru skaits sniedzas jau otrajā desmitā, visumā atzīstami veic savu uzdevumu.

Diemžēl ļoti daudz iebildumu rada 1961. gadā izdotais VII biļetens, ko sastādījis L. Ceplītis. Vispārīgajos norādījumos (resp. ievadā) teikts: «Biļetens izstrādāts, pamatojoties 1) uz spāņu literārās valodas izrunas normām, 2) uz attiecīgo spāņu valodas skaņu atbilstību latviešu valodas skaņām un 3) uz latviešu valodas tradīcijām spāņu īpašvārdū atdarināšanā.» Taču, pārskatot biļetena saturu, t. i., īpašvārdū sarakstus, redzam, ka normu izveidošanā latviešu valodas tradīcijas gandrīz nemaz nav ievērotas. Tās L. Ceplītis saglabājis tikai kā izņēmumu. Rakstība pēc tradīcijas palikusi vienīgi tiem īpašvārdiem, kuri jau bijuši pietiekami populāri savā agrākajā transkripcijā. Šo vārdū priekšā likta zvaigznīte (*) un tādējādi uzsvērts, ka saglabāta agrākā rakstības tradīcija, kas ir pretrunā ar normām, pēc kurām latviski rakstāmi visi pārējie spāņu valodas īpašvārdi. Pie tiem pieder, piemēram, arī tādi vārdi kā *Amazone*, *Andi*, *Bilbao*, *Kastīlija*, *Katalonija*, *Kuba*, *Spānija*, *Hondurasa*, *Pireneji*, *Biskaja*. Pēc biļetenā pieņemtajām normām to rakstība, balstoties uz spāņu valodas izrunas īpatnībām, būtu: *Amazonasa*, *Andesi*, *Bilvao*, *Kastilja*, *Katalunja*, *Kuva*, *Espanja*, *Ondurasa*.

Pamatprincips citvalodu īpašvārdū atdarināšanā latviešu valodā — pēc iespējas tos tuvināt oriģinālizruṇai — ir labs un pareizs. Taču jāņem vērā arī latviešu valodas izrunas īpatnības, tāpat tas, kā latvieši paruduši pārveidot atbilstoši savas valodas izrunas īpatnībām citvalodu (šoreiz — spāņu valodas) īpašvārdus. Norādījumos parastie *Gabriels*, *Roberto*, *Samuels*, *Isabela* ir pārvērsti par *Gavrjelu*, *Roverto*, *Samvelu*, *Isavelu*, bet *Isabella* atstāta kā izņēmums ar zvaigznīti. Zvaigznīte likta arī pie vārdiem *Alba* un *Magelāna jūras šaurums*, turpretim *Albasetes* un *Magelāna provin-*

ces pārvērtušās par *Alvassetes* un *Magaljanesas provincēm*. Tāpat nav saprotams, kāpēc personvārds *Pablo* jāpārvērš par ukraiņu *Pavlo*. Patiesībā vajadzētu ot-rādi — spāņu valodas īpašvārdiem, kas pēc tuvināšanas izrunai un pārveidošanas kļūst adekvāti citu valodu īpašvārdiem (piemēram, *Aragva*, *Armenija*), saglabāt oriģinālrakstību (*Aragua*, *Armenia*), lai novērstu jeb-kādu sajaukšanas iespēju.

Šī pati īpašvārdu sajaukšanas iespēja rodas arī gadī-jumos, kad, tuvinot rakstību oriģinālizrunai, tiek pil-nīgi ignorēta oriģinālrakstība. Tā, piemēram, pēc «Norādījumos» ieteiktās transkripcijas nemaz vairs nevar noteikt oriģinālrakstību tādam vārdam kā *Rivera*. Tikai pēc konteksta nosakāms, vai tas ir uzvārds (oriģinālrakstībā *Ribera*), vai pilsēta (oriģinālrakstībā *Rivera*), vai arī kāds Latīnamerikas īpašvārds, kas oriģinālā būtu rakstāms *Rihuera*. Tāpat arī pēc īpašvārda *Karavovo* latviskās transkripcijas velti būtu minēt, kā to raksta oriģinālvalodā — *Caravovo*, *Carabovo* vai *Carabobo*. Tas var likties sīkums vienīgi tad, ja neņemam vērā, ka citā pasaules malā var atrasties valstis, pilsētas, upes vai cilvēki, kuru nosaukumi un vārdi latviski būtu jāraksta pilnīgi tiem pašiem burtiem (kā jau minētie *Armenija*, *Aragva*, *Pavlo*).

Interesanti pavērot, kā minētā biļetena iznākšana ietekmējusi spāņu īpašvārdu rakstību praksē. Gan iz-devniecības, gan arī laikrakstu un žurnālu redakcijas sākumā centās ievērot «Norādījumu» ieteikumus, taču to nekonsekvence drīz vien bija tik skaidri redzama, ka daudzos gadījumos vajadzēja meklēt citu, mūsu transkribēšanas tradīcijām vairāk atbilstošu rakstību. Tā-dējādi daudziem vieniem un tiem pašiem īpašvārdiem radās vairāki transkribēšanas veidi.

Tā, piemēram, pēdējos astoņos gados pēc minēto «Norādījumu» iznākšanas grāmatās, laikrakstos un žurnālos esam varējuši lasīt gan tur ieteiktos *Alverti*, *Alverto*, *Eskorjals*, *Gavrjels*, *Giljens*, *Granada*, *Ivanjess*, *Ivarruri*, *Karavančela*, *Manvels*, *Pavlo*, *Roverto*, *Sjerramaestra*, *Samuels*, *Senitagoja*, *Santjago*, *Tavoga*, gan arī latviešu valodas rakstībai un arī oriģinālrakstībai vairāk atbilstošos *Alberti*, *Alberto*, *Eskorials*, *Gabriels* (arī *Gavriels*), *Giljēns*, *Granāda*, *Ibanjess*, *Ibarruri* (arī *Ibaruri*, kas, tāpat kā *Gavriels*, gan nebūtu ieteicams), *Karabančela*, *Manuels*, *Pablo*, *Roberto*, *Sjerra Maestra*, *Samuels*, *Senitagoja*, *Santjāgo*, *Taboga*.

No minētajiem piemēriem secināms, ka 1) atšķirībā no «Norādījumiem» mazāk tiek lietots burts **v**, it īpaši tur, kur oriģinālvalodā tā nav; 2) tikpat pārbagāti kā «Norādījumos» lietots burts **j**; 3) īpašvārdi, kas oriģinālvalodā sastāv no diviem vārdiem, no kuriem pirmsais ir nomenklatūras vārds, rakstīti kopā; 4) gandrīz pilnīgi ir atmestas garumzīmes.

Pēc L. Cepliša sastādītajiem ieteikumiem burtu **v** vadzētu rakstīt ne tikai tur, kur tas ir oriģinālrakstībā, bet arī 1) burta **b** vietā, ja tas nav vārda sākumā vai neseko aiz **m**, un 2) burta **u** vietā, ja aiz tā oriģinālrakstībā seko **a**, **e**, **o**.

Spāņu **b** pārvērst par latviešu **v** acīmredzot pamudinājis tas, ka spāņu valodā skaņai **b** vārda vidū atbilst pozīcija starp mūsu **b** un **v**. Taču, nosakot vispārīgu likumību, nav ķemti vērā vismaz trīs būtiski faktori.

1. Vārdu, kuros oriģinālrakstībā ir **b** (*Habana*, *Cordoba*), ko pirms «Norādījumu» sastādīšanas jau bija pieņemts transkribēt ar **v** (*Havana*, *Kordova*), ir nesaļdzināmi mazāk par tiem vārdiem, kuros pēc tradīcijas

b arī tika atdarināts ar **b** (*Bilbao, Kuba, Kapablanka, Ebro utt.*).

2. Ja par galveno principu, kas nosaka rakstību latviešu valodā, tiek izvirzīta skaņas pareizruna spāņu valodā, tad burtu vārda sākumā vajadzētu pārvērst par **b**, jo tā to arī izrunā.

Sī pretējā virziena pārvērtība ir konstatējama, piemēram, vārdā *Biskaja* (originālrakstībā *Vizcaya*). Tātad varētu rakstīt arī *Balensija, Balparaiso, Belaskezs*; tas būtu daudz tuvāk originālizrunai nekā mūsu pieņemtie *Valensija, Valparaiso, Velaskezs*. Lieki piebilst, kāds sajukums tad rastos.

3. Pēc «Norādījumiem» arī visiem spāņu divskaņiem **ua, ue, uo** jāpārvēršas par latviešu **va, ve, vo**, un tas vēl vairāk spāņu īpašvārdus latviešu transkripcijā pārsātina ar burtu **v**. Līdz šim tas bija *noticis* tikai daļēji un vienīgi vārda beigās vai sākumā (piemēram, vārdos *Akonkagva, Gvadalkivira, Nikaragva*). Taču jāšaubās, vai tālab visiem pārējiem **u** jāpārvēršas par **v** arī vārdos *Duero, Guano, Kastelnuevo, Rueda, Teruela*, ko pēc «Norādījumiem» vajadzētu rakstīt *Dvero, Guano, Kastelnevo, Ruedo, Tervela*. Jo sevišķi tāpēc, ka, piemēram, vārdus *Bueno, Puertorico, Venecuela* neviens nesāks rakstīt ar **v**: *Bveno, Pvertoriko, Venecvela*.

To, cik pārsteidzīga un nepieņemama ir kārtula, kas paredz **b** un **u** aizstāt ar **v**, redzam jau no grāmatu titullapām. Tā, piemēram, LVI 1964. gadā (trīs gadus pēc minēto «Norādījumu» iznākšanas) izdeva *Doloresas Ibarruri* (nevis *Ivarruri*, kā būtu bijis jāraksta pēc «Norādījumiem») grāmatu «Vienīgais ceļš». Tiesa, lielākā daļa īpašvārdu šai grāmatā rakstīti tādās formās, kādas ieteiktas «Norādījumos», taču, apzinoties, ka pilnīgi

konsekventi tās ievērot nav iespējams, redakcija atradusi šādu kompromisu: vienu un to pašu spāņu valodas vīriešu vārdu *Pablo* tā raksta divējādi (!?). 325. lappusē, kur minēti Latīnamerikas rakstnieki, kas piedalījušies Starptautiskajā rakstnieku antifašistu kongresā, iespiests *Pablo Neruda* (acīmredzot redakcija nolēmusi, ka te *Pablo* rakstāms ar **b** pēc tradīcijas), bet rindu zemāk lasām *Pavlo Rohass* un lappusi tālāk — *Pavlo de la Torjente*. 1968. gadā «Liesmas» izdotajā stāstu krājumā «Pasaules bērni» kubiešu rakstnieka vārdu lasām šādā transkribējumā: *Pablo de la Toriente* (precīzāk gan būtu *Torriente*). Šajā grāmatā arī *Manuels, Karbonels* nav pārvērtušies par *Manvelu, Karvonelu*.

Apsveicams, ka «Literatūra un Māksla» konsekventi raksta *Bunuels, Samuels, Manuels*, nevis *Bunvels, Samvels, Manvels*, kā teikts «Norādijumos». Šā laikraksta redakcija ir konsekventa pat tad, ja grāmatas titullapā rakstīts *Manvels Rohass* un romāna varonis tiek saukts par *Aniseto Eviju*. Taču «Literatūras un Mākslas» 1968. gada 30. novembra anotācijā lasām, ka iznācis *Manuela Rohasa* romāns «Zagļa dēls» un ka tā galvenais varonis ir *Aniseto Evija*.

Pēdējā vārda rakstība rāda, ka redakcija uzskata par vajadzīgu likt garumzīmes uz patskaņiem, ko oriģinālvalodā izrunā uzsvērti un pagarināti. Tā, piemēram, tepat tika publicēti *Nikolasa Giljēna* (nevis *Giljena*) dzejoļi. Manuprāt, pareizi rīkojas arī citas redakcijas, rakstīdamas *Alvāress, Dario, Granāda, Santjāgo*, nevis *Alvaress, Dario, Granada, Santjago*, kā iesaka L. Ceplitis, paredzēdams garumzīmes tikai nedaudziem izņēmuma vārdiem, kuri atzīmēti ar zvaigznīti, tātad kuru rakstībā saglabāta tradīcija.

Kārtulu attiecībā uz **b** un **u** pārvēršanu par **v** pat-

laban varētu «atcelt» samērā viegli, jo, kā redzējām, redakciju praksē tas tik un tā nav pilnīgi pieņemts. Daudz grūtāk ir ar kārtulu par j, kas pēc «Norādījumiem» jāraksta i vietā, ja pēc tā seko a, e, v un u. Te, manuprāt, par galveno kritēriju jābūt vārda labskaņigumam latviešu valodā. Ir vārdi, kuriem ar j palīdzību iespējams izveidot latviešu valodai raksturīgās izskaņas -ija, -oja, -eja. Taču, ja rodas tādi veidojumi kā *Antjokija*, *Danjels*, *Djonisio*, *Eskorjals*, *Gavrijels*, *Huljans*, *Ksavjers*, *Torrjente*, to vietā vajadzētu rakstīt *Antiokija*, *Daniels*, *Dionisio*, *Eskorials*, *Gabriels*, *Hullians*, *Ksaviers*, *Torriente*. Jāpiebilst, ka liela daļa no minētajiem vārdiem šādā rakstībā bijuši sastopami gan presē, gan grāmatās kā pirms «Norādījumu» iznākšanas, tā arī pēc tās. Vairākos gadījumos j tomēr būtu jāsa-glabā tradīcijas dēļ. Atstāt j derētu, piemēram, nomenklatūras vārdos *Sjerra*, *Sjudad* (tulkojumā *kalnu grēda*, *pilsēta*), ko ne vienmēr vēl raksta (un arī diezin vai vajadzētu rakstīt) kopā ar tiem sekojošo vārdu, piemēram, *Sjudad Bolivara*, *Sjudad Truhiljo*, *Sjerra Maestra*, nevis *Sjerramaestra*, kā ieteikts «Norādījumos».

Līdzskanis j tiek lietots arī spāņu y, ñ, ll latviskajā transkribējumā, kur izveidojas, piemēram, tādi vārdi kā *Ljivrelja*, *Maksiljo* (originālrakstībā *Llibrell*, *Maxillo*). Tos varētu transkribēt daudz vienkāršāk: *Libreļa*, *Maksiļo* (kā tas arī darīts, piemēram, Ž. Grīvas stāstos).

Diskutējams ir jautājums par to, vai būtu lietderīgi rakstīt kopā arī pārējos saliktos īpašvārdus, piemēram, *Rio Grande*, *El Grao*, *El Greko*. Pēc L. Cepliša ieteikuma tie ir saplūdināmi kopā: *Riogrande*, *Elgrao*, *Elgreko*. Apšaubāms šķiet ieteikums no visiem spāņu īpašvārdiem (izņemot vārdus, kas jau sen ieviesušies, piemēram, *Havana*, *Hondurasa*) izmest originālvalodā neizrunājamo

h un rakstīt *Auraans*, *Orasio*, *Ugo*, *Rioondo*, *Naarro*, nevis *Abrahans*, *Horasio*, *Hugo*, *Rio Hondo*, *Naharro*.

Manuprāt, spāņu z nebūtu pārvēršams par latviešu s, kaut vai tā iemesla dēļ, ka gan spāņu s, gan arī spāņu c, ja tas atrodas e vai i priekšā, transkribējams ar latviešu s. Bez tam, ja rakstītu *Auziass*, *Zumarraga*, *Zurbarans* (nevis *Ausjass*, *Sumarraga*, *Survarans*, kā ieteikts «Norādījumos»), būtu daudz vieglāk atskārst, ka arī oriģinālā šos vārdus raksta ar z (*Auzias*, *Zumarraga*, *Zurbaran*).

Tātad, lai pilnveidotu L. Ceplīša sastādītos «Norādījumus», vajadzētu

1) atmest v rakstīšanu b un u vietā, ja to nenosaka tradīcija, un rakstīt, piemēram, *Barbara*, *Rubens*, *Hani-bals*, *Teruela*, *Tibaldo*, *Kastelnuovo*, nevis *Barvara*, *Ruvens*, *Anivals*, *Tivaldo*, *Kastelnovo*;

2) atmest spāņu īpašvārdu pārblīvēšanu ar j un rakstīt, piemēram, *Barrioss*, *Gabriels*, *Violante*, nevis *Barr-joss*, *Gavrijels*, *Vjolante*;

3) nesaplūdināt kopā vienā vārdā, ja to neprasa tradīcija, īpašvārdus, kas oriģinālvalodā sastāv no diviem vārdiem, piemēram, *Pajo Obispo*, *Sjerra Nevada*, *Kintano Roo*, nevis *Pajovispo*, *Sjerranevada*, *Kintanaroo*;

4) pilnīgi neizmest no spāņu valodas īpašvārdiem h un z un rakstīt, piemēram, *Rio Hondo* vai *Hondo upe*, *Vilja Hermosa*, *Zorilja*, nevis *Rioondo*, *Viljaermosa*. *Sorilja*;

5) likt garumzīmes ne tikai uz dažiem izņēmuma vārdiem, bet uz visām zilbēm, ko oriģinālā izrunā ar uzsvaru, gari, un rakstīt, piemēram, *Āvila*, *Bolivars*, *Giljēns*, *Mālaga*, *Suāress*, *Zārate*, nevis *Avila*, *Bolivars*, *Giljens*, *Malaga*, *Svaress*, *Sarate*.

SPĀNU IPAŠVĀRDI LATVIEŠU VALODĀ

Citvalodu īpašvārdu atdarināšana un tās normēšana ir visai sarežģīta, bet maz pētīta. Te vērojama dažādu, reizumis pretrunīgu tendenču ietekme. Līdz ar galveno mūsdienu tendenci vairāk vai mazāk nosacīti tuvināties oriģinālvalodas izrunai parādās arī citas tendencies: saglabāt vārda oriģinālrakstijuma elementus un ievērot savas valodas tradīcijas, pakļauties starpniekvalodu ietekmei un atveidināt oriģinālvalodas specifiku, stabilizēt atdarināšanas sistēmu un ignorēt šo sistēmu, vienkāršot, unificēt atdarināšanas nosacījumus un tos sarežģīt, pieļaut izņēmumus. Īpašvārdu atdarināšanā atspoguļojas arī atsevišķu valodas prakses darbinieku gaume, valodu prašana, paražas, valodnieciskie uzskati. Šo un vēl citu ietekmju dēļ atdarināšanas paņēmieni nav stabili un viens un tas pats īpašvārds var parādīties vairākos variantos.

Mūsdienās citvalodu īpašvārdu atdarināšanas normēšana daļēji uzskatāma par eksperimentu, kura rezultāti pārbaudāmi praksē un diskutējami, tā veicinot «kanoniskāku» normu izveidi. Tāpēc rosinošs ir R. Remasa raksts «Spānu valodas īpašvārdu pareizrakstības normas un praksi salīdzinot» šajā rakstu krājumā.

Stāvoklis spāņu īpašvārdu atdarināšanā gan pirms, gan arī pēc tam, kad iznāca «Norādījumu par citvalodu īpašvārdu pareizrakstību un pareizrunu latviešu literārajā valodā» 7. biļetens, ir, manuprāt, vairāk sarežģīts, nekā parādīts R. Remasa rakstā.

Spāņu īpašvārdu atdarināšanā grūti runāt par kādu noteiktu latviešu valodas tradīciju. Mūsu valodā spāņu

ipašvārdi tiek lietoti samērā reti. Vairāk pazīstamie ir *Spānija*, *Madride*, *Katalonija* un tamlīdzīgi Amerikas valstu un lielāko pilsētu nosaukumi, kā arī nedaudzie personvārdi, kas galvenokārt pārņemti nevis no spāņu, bet gan no krievu vai vācu valodas un saglabājuši šo starpniekvalodu iezīmes.

Lielākais daudzums spāņu ipašvārdu parasti nav atdarināti pēc noteiktām kārtulām. Tie parādās vairākos variantos, no kuriem neviens nespēj klūt par tradicionālu, jo vārda lietojuma biezums ir pārāk niecīgs. Varianti gadās arī populārāko vārdu grupā (*Sevilja*, *Sevīļja*, *Seviļja*). Dažādu iemeslu dēļ kādu laiku ir bijis iecienīts viens variants, tad tas nomainīts ar citu, un beidzot prakse atgriežas pie pirmā.

Tādējādi 50. gadu beigās, kad tika vākts materiāls spāņu ipašvārdu latvisķās rakstības normēšanai, varēja konstatēt dažādus atdarināšanas paņēmienus. Šāds stāvoklis tad arī pamudināja valodniekus un valodas prakses darbiniekus apspriedē par «Norādījumu» projektu izvirzīt fonētisko principu.

Valodas prakses reakcija uz šo principu tagad atvieglo spāņu ipašvārdu rakstības un izrunas normalizēšanu: skaidrāk nekā 50. gados ir uztverama tendence orientēties nevis pēc spāņu izrunas, bet rakstības. Šo tendenci, ievērojot R. Remasa priekšlikumu, varētu nostiprināt ar attiecīgām normām.

Grozījumi «Norādījumos» tomēr labi jāpārdomā, lai atdarināšanas process neklūtu pārāk sarežģīts vai pat neiespējams un lai nezustu sakars ar līdzīgām parādībām, kas saistītas ne tikai ar spāņu valodas, bet arī ar citu valodu ipašvārdu atveidi.

Pieņemams ir R. Remasa ieteikums spāņu **b** gandrīz vienmēr atdarināt ar **b**: *Ribera* — *Ribera*, *Pablo* — *Pablo*

u. tml. Šim nosacījumam ir daži izņēmumi, kuros **b** atdarinājums ar spāņu izrunai tuvāko latviešu **v** kļuvis tradicionāls: *Cordoba — Kordova, Habana — Havanna*.

Grūtāk risināma ir spāņu **ll** un **ñ** atdarināšana. Latviešu valodas praksē pazīstami trejādi atdarinājumi (laiku pa laikam kāds no tiem mēdz dominēt): *Sevilla — Seviļa, Sevilja* vai *Seviļja, Logroño — Logroņa, Logronjo* vai *Logroņjo*. Paradoksāli, ka spāņu izrunai vis-tuvākie varianti **lj**, **ŋj** nav sevišķi populāri latviešu valodā. Tomēr būtu lietderīgi mēgināt tieši šos variantus izvirzīt par normu, jo variantus **lj**, **ŋj** balsta spāņu izruna, bet pārējiem atdarinājumiem nav īsta pamata nedz latviešu valodas tradīcijās, nedz spāņu valodas izrunā.

Problemātisks ir arī jautājums par to, kā atdarināms **i** vai **u** spāņu «divskaņos» **ia**, **ie**, **io**, **iu**, **ua**, **ue**, **uo**, **ui**. Pamatā var pievienoties R. Remasa priekšlikumam samazināt latviešu **j** un **v** lietošanu šādos gadījumos. Tomēr latviešu valodas prakses tradīciju vai tendenču dēļ nepieciešams izvirzīt vairāk izņēmumu grupu, nekā parēzējis R. Remass.

Ipaši jāievēro **ie**, ko latviešu valodā vedas lasīt kā divskani, un tāpēc ir diezgan jūtama tendence spāņu (tāpat kā franču un itāliešu) **ie** atdarināt ar **je** (*Diego — Djego, Ciego — Sjego, Cienaga — Sjenaga, Mieres — Mjeresa* u. c.). Šim nosacījumam būtu izņēmumi: *Gabriel — Gabrieļs* (trīs zilbes) un varbūt vēl citi vārdi.

Laikam nebūs iebildumu pret spāņu **ia** atdarināšanu ar **ija** vārda beigās (*García — Garsija, Valdivia — Valdivija*), jo šāda **ia** atveide ar **ija** ir plaši izplatīta citu valodu ipašvārdru atdarinājumos. Vēl dažos gadījumos, šķiet, iepriekšējā līdzskaņa ietekmē **ia** samērā regulāri tiek atdarināts ar **ja** vārda vidū (*Santiago — Santjago*). Gribētos atgādināt, ka, atveidojot **ia** ar **ia**, **ie** ar **ie**, mēs

palielinām zilbju skaitu vārdā un radām grūtības dzegas tulkojumos. Šī doma izteikta, 1960. gadā apspriežot spāņu īpašvārdu latviskās rakstības jautājumus.

«Divskaņos», kas sākas ar **u**, šis **u** latviešu valodā būtu atdarināms ar **u**, izņemot gadījumus, kad minētie «divskaņi» atrodas aiz **g** vai **q**. Taču vārdu sākumā skaņu grupas **ua**, **ue**, **uo**, **ui** latviešu valodā labi neiedzīvojas (varētu atgādināt angļu vārda *Uelsa* kādreizējā rakstījuma likteni).

Nebūtu lietderīgi spāņu «mēmo» **h** atveidot ar **h**, izņemot dažus vārdus, kam rakstījums ar **h** ir tradicionāls, — *Havanna*, *Hondurasa*. Latviešu valodā ir spēcīga tendence neatdarināt nedz spāņu, nedz arī franču «mēmos» **h**. «Mēmā» **h** atveide nozīmētu pārāk tālu aiziet no fonētiskā principa un radītu grūtības valodas praksei. Nereti vārda atveidei tiek izmantots rakstījums krievu valodā, kur **h** nemēdz atdarināt. Tāpēc lielu daļu vārdu vajadzētu pārbaudīt spāņu vārdnīcās, enciklopēdijās un citos grūtāk atrodamos avotos. Tā, piemēram, pēc krievu rakstījuma *Opypo* vien nevar noteikt, vai spāņu valodā šajā vārdā **h** ir vai nav.

Līdzīgas grūtības radītu **z** atveide ar **z** (nevis ar **s**). Arī tad vienmēr vajadzētu noskaidrot, vai krievu **c** atbilst spāņu **z**, **s** vai **c**. Protams, atdarinājums **z** — **s** mazina retranskripcijas iespējas. Tomēr tās ir tik niecīgas arī citos atdarinājumos, ka nebūtu lietderīgi sarežģīt dažu vārdu pānemšanu.

Dīvains, latviešu valodas praksei neatbilstošs ir ieteikums apzīmēt spāņu uzsvērto patskani ar garumzīmi un tātad rakstīt *Kūba*, *Kādisa*, *Kortēss*, *Galāpagu salas* u. tml. Latviešu valodā garumzīmi lieto tādu valodu īpašvārdu atdarinājumos, kurās šķir fonoloģiski īsus un garus patskaņus (vācu, igauņu, lietuviešu un citu tautu

valodās). Bet arī šādos gadījumos garumu apzīmēšana ne vienmēr ir konsekventa (franču īpašvārdi). Kā zināms, spāņu valodā (tāpat kā, piemēram, krievu valodā) nav fonoloģisku īsumu un garumu — uzsvērta patskaņa ilguma maiņas ir tīri fonētiška, bieži vien runas intonācijas radīta parādība. Tiesa, latviešu valodā spāņu vārdos šad un tad parādās pa garumzīmei, tomēr tām nav īsta sakara ar spāņu patskaņu ilgumu. Vairāk gan jādomā, kā šīs garumzīmes «provocē» dažu īpašvārdu «izskāņām», kurās latviešu valodā parasti ir garš patskanis: *Argentīna*, *Panāma* (nevis *Panamā* pēc spāņu akcenta vietas), *Karupāno* (nevis *Karūpano*) u. tml. Varētu spāņu īpašvārdu atdarinājumos izveidot nosacītu sistēmu garo patskaņu lietošanai (tāpat kā franču un itāliešu īpašvārdos). Jāpiebilst, ka, apzīmējot spāņu uzsvaru vietu, būtu pilnīgi jāatsakās no spāņu īpašvārdu pārņemšanas pēc krievu valodas rakstījuma, jo tas akcenta vietu nenorāda.

Par īpašvārdiem, kas oriģinālvalodā sastāv no vairākiem vārdiem (*Vera Cruz*, *Villa Hermosa*), sakāms, ka šis jautājums jārisina, izmantojot vairāku valodu faktus. Mūsdienās aizvien biežāk vērojamas atkāpes no 50. gados parastā rakstījuma vienā vārdā (*Verakrusa*, *Viļaermosa*). Šī tendence pētījama īpaši, lai varētu izvirzīt attiecīgas normas.

Citvalodu īpašvārdu atdarinājumi ir pakļauti maiņām tāpat kā mūsu pašu valodas vārdi. Šo maiņu dēļ laiku pa laikam jākoriģē atdarināšanas normas. Bet, tā kā pastāv normu sistēma, kas attiecas ne tikai uz vienas valodas, bet uz vairāku valodu īpašvārdu pārņemšanu, atsevišķu nosacījumu grozījumi jāanalizē no visas normu sistēmas viedokļa.

Redakcijas kolēģijas piezīme

Spāņu īpašvārdu latviskās rakstības praksē, kas pamatos seko savā laikā sabiedriski apspriestajiem «Norādījumiem»*, tomēr vērojamas dažas atkāpes — galvenokārt šo īpašvārdu krievisko atdarinājumu ietekmē. R. Remass savā rakstā «Spāņu valodas īpašvārdu pareizrakstības normas un praksi salīdzinot» (186. lpp.) izklāsta raksturīgākās novirzes un ieteic tās atzīt par normatīvām, kā arī aicina uzsvērto patskaņu garumu atveidē vēl vairāk tuvināties spāniskajai izrunai. «Norādījumu» sastādītājs L. Ceplītis rakstā «Spāņu īpašvārdi latviešu valodā» (194. lpp.) izsaka savas domas par R. Remasa ierosinājumiem, dažus no tiem akceptējot, citus noraidot. Abu autoru priekšlikumi par līdzšinējās transkripcijas grozījumiem sabiedriski apspriežami ZA Valodas un literatūras institūta Pareizrakstības komisijā. Tas darāms iespējami drīz, taču pagaidām par normatīviem uzlūkojami 1961. gada «Norādījumi».

M. SŪMANE

AUSTRUMU TAUTU ĪPAŠVĀRDU STRUKTŪRA UN TRANSKRIBĒŠANA (Tulkotājas piezīmes)

Austrumu rakstnieku darbus mēs vēl arvien tulkojam no krievu valodas. Tātad tulkojums no tulkojuma, un tas nepavisam nav labi. Cerēsim, ka ar laiku radīsies

* Norādījumi par citvalodu īpašvārdu pareizrakstību un pareizrunu latviešu literārajā valodā. VII. Spāņu valodas īpašvārdi. R., 1961.

Austrumu valodu pratēji, un tad mēs varēsim strādāt ar oriģinālu.

Neredzot oriģinālu, latviešu tulkotājiem parasti ir liela galvas lauzīšana, kā rakstīt īpašvārdus. Šo vārdu struktūras ziņā varam paļauties uz krievu tulkotājiem: ja īpašvārdu veido vesela vārdkopa, viņi ievēro tādu pašu vārdu kārtu, kāda ir oriģinālā. Atveidojot oriģinālvalodas vārdus, krievu tulkotāji, protams, lieto savas valodas fonētiskos līdzekļus. Lai izlemtu, kā jātranskribē latviski, mums jāņem palīgā vārdnīcas.

Personvārdu struktūra tjurku valodās

Vispirms runāsim par tulkojumiem no tjurku valodām. Šo valodu grupa pieder pie aglutinējošām valodām. Tām raksturīgas vairākas pazīmes. Vārda pamatforma (nominaīva nav) ir pilns vārds, kaut gan tas nav nekādā locījumā. Lai vārdus sasaistītu teikumā, šai pamatformai pievieno dažādus afiksus — gan locījumu (genitīva, datīva, akuzatīva, lokatīva, ablatīva), gan daudzskaitīla, arī piederības un vēl daudzu citu veidu afiksus.

Īpašvārdu vārdkopas struktūra tjurku valodās ir vienāda. Proti, pirmajā vietā atrodas priekšvārds vai uzvārds, vai arī ciltsvārds (arī vairāki vārdi), bet postpozitīvi, kā pielikums, nostājas tituls, pagodinājums, amata nosaukums, sena dienesta pakāpe, nacionālās piederības apzīmējums un vārds, kas norāda radniecību. Tā kā turkiem ir latīņu alfabetēs, minēsim piemērus no turku valodas: *Hayrullah bey* — Hairullaha bejs, *Sadri efendi* — Sadri efendijs, *Omer usta* — meistars Omers (usta — meistars), *Ayše teyze* — mātesmāsa Aiše (tejze — mātesmāsa), *Omer amca* — tēvabrālis Omers

(amdža — tēvabrālis). Uzsvars turku, tāpat arī pārējo tjurku valodu vārdos lielākoties ir uz pēdējās zilbes.

Šādas kopas, kur personvārda komponenti salikti noteiktā secībā, ir ģenitīva konstrukcijas jeb, kā to dēvē Austrumu valodu gramatikās, izafeti (no arābu vārda *izafet* — pievienojums, pielikums, vārdu savienojums). Tjurku valodu izafeti var būt gan ar ģenitīva afiku, gan arī bez tā. Šai rakstā aplūkota izafetu konstrukcija bez afiksiem, kā tiek rakstīti personvārdi ar senajiem pagodinājumiem. Ģenitīvs te izteikts sintaktiski — ar vārdu kārtu, kā tas redzams iepriekš minētajos piemēros.

Latviešu valodas definitīvā ģenitīva konstrukcijā turku personvārds ir lietojams kopā ar pagodinājumiem: aga, bejs, bajs, efendijs, bejefendijs, hanima, hanuma, hanimefendija, hans, hanike (*hane* vai *hana* meita), hani (*hane* vai *hana* māte), banu (*kundze*) vai bonu, beks, beke, bike (*beka sieva*), begi (*mongoļu hanu meitu pagodinājuma vārds*), mahdums (*garīdznieka dēls*). Sos vārdus latviski netulko. Tātad: Fikreta bejs, Nesrines hanima, Mehmenes banu, Dilavera aga, Saliha mahdums. Tās ir vienkāršas vārdkopas un labi iekļaujas latviešu valodas ģenitīva konstrukcijā, līdzīgi mūsu tradicionālajiem savienojumiem *Ozola kungs*, *Brīviņu kungs* utt. Dažā tulkojamā grāmatā gadās arī visai sarežģīti personvārdi. Tajos ġenitīvs pēc vārdu secības gan ir redzams, taču, lai vārdkopa nekļūtu smaga un daiļliteratūrā grūti lietojama, katram komponentam nebūtu ieteicams pievienot latvisķā locījuma izskaņas. Tā, piemēram, krievu tulkojumā sastopama šāda vārdkopa: *Kata-pošo-ojim*. *Kata* ir sievietes vārds; *pošo* cēlies no vārda *podšoh* (*padišah*). Laika gaitā *podšoh* pārvērties par *pošo* ar nozīmi 'cienījamā', ko pievieno uzbeku

sieviešu vārdiem; *ojim* nozīmē 'māmuļa', 'mīļā' (šeit pagodinājums). *Pošo* var būt arī personvārds, kam savukārt pievienoti pagodinājumi. Tulkot šādus vārdus nevajadzētu. Būtu ieteicams tos uzskatīt par nedalāmu kopu un bez defisēm rakstīt šādi: Kata pošo ojima, Pošo bonu ojima. Jāloka pēdējais vārds — ojima, ojimas, ojimai utt., piemēram: Rozijas ojima, Rozijas ojimas, Rozijas ojimai utt. Turpretī titulu *pašā* locīt nebūtu ieteicams. Var locīt personvārdu, uz kuru tas attiecas, proti: Osmans pašā, Osmana pašā, Osmanam pašā utt.

Tātad tituli un pagodinājumi nav tulkojami. Radniecības, amata, mūslaiku militārā dienesta pakāpju apzīmējumus labāk tulkot, lai tekstu nepārblīvētu ar svešas valodas vārdiem. Protams, starp amatu nosaukumiem var būt kāds tik austrumniecisks vārds, kam nav adekvāta latviska vārda. Dažkārt nav iespējams pārtulkot arī vienu otru senu militārā dienesta pakāpi.

Tjurku tautām, kas pievērsušās islamam, daļa personvārdu cēlusies no arābu valodas, daļa arī no persiešu valodas. Taču rodas arvien vairāk jaunu īpašvārdu, kurus veido tauta pati ar savas valodas līdzekļiem un pēc savas valodas paraugiem.

Trīsdesmitajos gados Kemals Ataturks pavēlēja visiem turkiem pieņemt užvārdus, jo tiem bija tikai vārdi. Augstmaņu feodālos titulus Ataturks atcēla. Lai būtu tā kā Eiropā, tika ieteikts lietot pagodinājuma vārdīpus *bay* (kungs) un *bayan* (kundze), piemēram, *bay Fikret*, *bayan Nesrine*. Jādomā, ka šie vārdiņi sadzīvē ir ieviesušies, taču nav gadījies lasīt nevienu turku rakstnieka darbu, kur tie konsekventi būtu lietoti. Visur lasāmi tie paši senie *efendiji*, *hanimas* un citi tamlīdzīgi pagodinājumi, ar kuriem jau esam iepazinušies, vai arī vārdi vien, bez pagodinājumiem.

Turku īpašvārdos sastopams arī persiešu izafets. Šai konstrukcijā vārdu kārtā ir pretēja turciska-jai. Persiešu izafeta vārdkopā pirmsais ir tituls, otrs — personas vārds: sultāns Selims, sultāns Ismets, šehzade Murads. Lai gan šie sultāni un viņu dēli bijuši turki un pēc dzimtās valodas likumiem vārdkopai vajadzēja būt *Selim sultan* — Selima sultāns, *Ismet sultan* — Ismeta sultāns, *šechezade Murat* — Murads šaha dēls, tomēr at-tiecībā uz padišahu vārdiem Turcijā bija iesaknojusies persiešu izafeta konstrukcija. Tas laikam izskaidrojams ar to, ka galmā un augstākajās aprindās lielā cienā bija persiešu valoda — turku valodu uzskatīja par vul-gāru. Pēc turku konstrukcijas veidotais vārds *Ismet sultan* turpretī nozīmēja 'sultāna sieva' — Ismetes sultāne. Protams, latviski mēs teiksim: sultāns Selims, sultāne Ismete, sultāna meita Ismete (princese Ismete), šehzade (šahzade) Murads; vai arī, pārtulkojot titulu: šaha dēls Murads (princis Murads).

Sultānu iesaukas turki novieto prepozitīvi, proti: Bargais sultāns Selims (*Yavuz sultan Selim*), Zibens sultāns Bajezits (*Yıldırım sultan Bayezit*). Abās turciski rakstītajās vārdkopās nav nekādu afiku. Lai arī turku valodā saglabājušās diezgan daudzas vārdkopas persiešu izafetā, tomēr tā ir sastingusi konstrukcija, kas pieder vēsturei un jaunus veidojumus nerada.

Ir vēl arī daži citi veidojumi, ar kuriem daiļliteratūras tulkojājam der iepazīties. Stambulai, senajai Turcijas galvaspilsētai, ir dažādi nosaukumi, kas veidoti persiešu izafetā, proti: *Dârîsaadet* — Laimes Mājoklis (*Dâr* — mājoklis, *i* — sufikss, ko sauc par izafetu, *saadet* — laime); *Babiâli* — Augstie Vārti, Augstās Durvis (*Bab* — vārti, durvis, *i* — izafets, *âli* — augstais). Krievu valodā sastopams tulkojums *Высокая порта*. Šo nosaukumui

cara diplomāti bija pārņēmuši no franču *Porte sublime* (Dižie vārti). Latviski jāsaka nevis *Augstā Porta*, bet gan *Augstie Vārti* vai *Augstās Durvis*.

Kāpēc Stambulai ir tāds nosaukums? Senatnē lūgumus un sūdzības pieņēma pie valdnieku vai vezīru pils durvīm vai sliekšņa. Tāpēc vara tautas priekšstatā saistījās ar pils durvīm, ar slieksni. (Stambulai ir arī nosaukums *Asitanei aliye* — Augstais Slieksnis.) Laika ritejumā piļu nosaukumi tika attiecināti uz visu pilsētu.

Ipašvārdi Irānā

Irānā ipašvārdi veidojušies arābu, turku un arī mongolu valodu ietekmē. Divus gadsimtus (VII—IX gs.) Irāna ietilpa arābu kalifātā. Šai laikā iedzīvotāji tika pievērsti islamam. Ieviesās arī arābu rakstība, ko lieto vēl šodien. Vienpadsmitajā gadsimtā Irānā iebruka türki seldžuki un veselām ciltīm apmetās tur uz dzīvi. Arī vēlāk (XV—XVI gs.) notika turku invāzija.

Sobrīd Irānas iedzīvotāju etniskais sastāvs ir šāds: puse ir persieši (farsi, parsi), kurus tagad sauc par irāniem, 28% — azerbaidžānu, kas apmetušies Irānas Azerbaidžānā, diezgan daudz turkmēnu, bez tam arī dažādas irānu cilmes minoritātes, piemēram, kurdi. Mongoli ir asimilējušies. Personvārdiem lielākoties ir arābu cilme. Irānu ipašvārdiem uzsvars arī ir uz pēdējās zilbes.

Irānas šahu vārdu struktūrā kopš seniem laikiem atspogulojas kā turciskais, tā persiskais elements. Minēsim Nadiršahu (XVIII gs.), tā saukto beidzamo lielo Azijas iekarotāju, kas pārstaigāja daudzas zemes, starp

tām arī Indiju, kur sagrāva Lielos Mogoļus¹. Viņš cēlies no turciskas afšāru cilts. Nadirs ir vārds, šahs — tituls (pirms kronēšanas — Nadirhans). Vārdi sastatīti pēc turku izafeta parauga: pirmajā vietā vārds, otrajā — tituls (pēc persiešu gramatikas vajadzētu būt otrādi). Tāpat veidoti nākamās — Kadžāru dinastijas šahu vārdi, piemēram: Fethi Ali šahs, Mohammeds Ali šahs, Ahmedšahs. Arī Kadžāri cēlusies no turciskas cilts. Tagadējā šahinšaha vārdu raksta šādi: Irānas šahinšahs Mohammeds Reza šahs Pehlevi.

Tādā pašā gramatiskā konstrukcijā veidoti Afganistānas šahu vārdi. Tā, piemēram, afgāņu valsts dibinātāja vārds ir Ahmadšahs (XVIII gs.), tagadējā Afganistānas karala vārds — Mohammeds Zahiršahs.

Ja vārds beidzas ar patskani, kā, piemēram, *Ali, Reza*, tad titulus *šahs, hans* var rakstīt kā šķirti, tā arī kopā: Ali šahs, Ali hans (Ališahs, Alihans); ja vārds beidzas ar līdzskani, tas jāraksta kopā ar titulu: Nadiršahs, Nadirhans.

Ir arī toponīmi un personvārdi, kas veidoti pēc arābu gramatikas likumiem. Uz to norāda *status constructus* — substantīvu saistījums, kur vārdi sakārtoti šādā secībā: substantīvs + artikuls + substantīvs, piemēram, *Malek-oš-šoara* (*Malek* — valdnieks, *oš* — artikuls, *šoara* — dzejnieki); latviskā tulkojumā — Dzejnieku valdnieks (tā tiek sauktis Irānas dzejnieks Mohammeds Tagi Behārs — Mohammeds Tagi Behārs Malek-oš-šoara).

Persiešu valodā arī ir noteiktais artikuls *al*, kas

---

¹ Mogoli — eiropiešu izrunā pārveidots no vārda mongoli. Tā sauca Indijas valdnieku dinastiju, kas cēlusies no tāliem Cingishana pēctečiem.

pakļauts tādam pašam asimilācijas likumam kā arābu valodā. Tā kā mēs tulkojam nevis no oriģināla, bet no krievu valodas un sastopamies jau ar pārveidotu artikulu, pie asimilācijas likuma izklāstišanas nekavēsimies. Jāievēro gan tas, ka persiešu valodā personas vārda vai toponīma priekšā ir *el*, *ed*, *en*, *er*, *es*, *eš*, *et*, *ez*, bet starp diviem vārdiem — *ol*, *od*, *on*, *or*, *os*, *oš*, *ot*, *oz*. Tātad pārvērtības notikušas ar patskani a — tā vietā radies **e** un **o**. Piemēri: El-Asvada, Ez-Zehra, Šoa-os-Soltenete, Firuzs Mirza Nosret-od-Doule, Ras-ol-Hejira. Vārdkopas, kur artikuls ir vidū, ieteicams rakstīt ar defisēm. Vārdkopas, kur artikuls atrodas vārda priekšā, rakstāmas ar defisi tad, ja blakus ir divi līdzskaņi. Tādus vārdus kā *Elasvada* var rakstīt arī kopā.

Gadās, ka grāmatā, kas krieviski tulkota no persiešu valodas, personvārdi transkribēti šādi: *Пахлаван-е Зенд, Кахраман-е Иран, Taxt-e Абу Наср*. Galotne **e** šeit norāda, ka tā ir izafeta konstrukcija. Vārdkopās divi pirmie vārdi ir iesaukas: *pahlavan* — spēkavīrs, *kahraman* — varonis, *toht*, *taht* — tronis; tulkojumā: Zendas spēkavīrs, Irānas varonis, Abu Nasra tronis. Sādi vārdi populāri arī Vidusāzijā un Azerbaidžānā, un tiem tulkojumus var atrast uzbeku-krievu, tadžiku-krievu, azerbaidžānu-krievu, kā arī turku-krievu vārdnīcās. Ja vārds nav jātulko, izafets **e** bez defises rakstāms kopā ar vārdu: *pahlavane*, *kahramane*, *tahte* jeb *tohte*.

Ir toponīmi, kas veidoti persiešu izafetā, piemēram: Ziarete Hadže Musa (Hadži Musas lūgšanas nams; *Ziaret* — lūgšanas nams, **e** — izafets), Torbete Šeihe Džami (Šeiha Džami kaps; *Torbet* — kaps, **e** — izafets). Taču šādu sarežģītu toponīmu nav daudz. Vairums vietvārdū ir īsi, izteikti ar vienu vārdu, piemēram: Durana, Esbu, Demavenda.

Ap 1928.—1930. gadu Persijā notika dažādas reformas. Persiju pārdēvēja par Irānu, atcēla feodālos titulus, visiem iedzīvotājiem deva uzvārdus. No valodas meta laukā arābu, turku, eiropiešu vārdus. To vietā pārādījās senirāniešu vārdi. Valodas tīrišana turpinājās līdz 1941. gadam, taču arābu grafika tika paturēta.

Sais īsajās piezīmēs nebūt nav aptverti visi gadījumi, ar kādiem tulkotājam jāsastopas. Ar vārdnīcām vien dažkārt nepietiek. Vēlams būtu ieskatīties arī oriģinālā, ko var vai nu dabūt no autora vai no nacionālo republiku bibliotēkām, vai no Ļeņina bibliotēkas Maskavā, vai arī pasūtīt «Grāmatā pa pastu». Padomju Savienībā dzīvojošām tjurku valodu tautām ir krievu alfabeti, Turcijas turkiem — latīnu alfabeti. Tādējādi personvārdus un vietu nosaukumus arī valodas nepratējs spēs izlasīt oriģinālā.

V. STRAUTINA

PAR SKĀNAS H IZRUNU

Latviešu padomju valodniecībā izteiktās atziņas par atsevišķiem latviešu valodas ortoēpijas jautājumiem dažreiz nesaskan ar valodas praksi.

Latviešu valodnieciskās literatūras avotu lielākajā daļā, piemēram, «Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā», «Mūsdienu latviešu literārās valodas fonētikas jautājumos»¹, vidējais mēlenis $|x|^2$ ir uzskatīts

¹ Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika, I. 1959, 37. lpp. A. L a u a. Mūsdienu latviešu literārās valodas fonētikas jautājumi. R., 1961, 61. lpp.

² Skāpu $|x|$ artikulē līdzīgi skāpai $|j|$, tikai bez balss saišu aktīvas darbības; tā atbilst vācu valodas ich-Laut.